

RASPAD SFRJ: KRIZA, EROZIJA, PAT*

APSTRAKT: Članak se bavi prerastanjem jugoslovenske krize koja je obeležila osamdesete godine u paralizu najavljenju prekidom poslednjeg kongresa SKJ i pregrupisavanjem političkih snaga tokom 1990. Razlaz republičkih rukovodstava praćen rascepom Predsedništva SFRJ, te rasporak između Predsedništva, Saveznog izvršnog veća i vojnog vrha, prati se kroz neuspešna nastojanja da se zaustavi erozija bezbednosne situacije u SFRJ krajem 1990. i početkom 1991. Kroz dokumentarni materijal, medijske izvore i sećanja protagonista analiziraju se aktivnost i uzajamni odnosi ključnih aktera ovih procesa.

KLJUČNE REČI: Raspad Jugoslavije, SIV, Predsedništvo SFRJ, JNA, Slobodan Milošević, Ante Marković, Veljko Kadijević, Franjo Tuđman, Stipe Mesić, Janez Drnovšek, kriza, paraliza

Kraj Jugoslavije još uvek pripada krugu tema o kojima je teško pisati hladne glave. Nemala pažnja naučne zajednice, koja se odražava u bogatoj stranoj i domaćoj literaturi, oslikala je doduše glavne trendove produbljavanja jugoslovenske krize i njenog prerastanja u rat, ali je takođe otvorila i niz novih istraživačkih problema, iznurujući se u nastojanjima da locira krivce za raspad Jugoslavije, njene 'rušitelje' i 'branitelje'.¹ Oni su se i sami oglašavali memoarima, neobično brojnim za ovaj period.² Stvaranjem Haškog

---

* Članak je deo projekta *Srpsko društvo u jugoslovenskoj državi u 20. veku – između demokratije i diktature (177016)* koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

¹ Analize dosadašnjih naučnih radova o raspadu Jugoslavije i ratu koji je na njenom prostoru izbio: Dejan Jović, Razlozi za raspad socijalističke Jugoslavije: kritička analiza postojećih interpretacija. *Reč*, 62/8, jun 2001, 91–157 Sabrina Ramet, *Thinking about Yugoslavia. Scholarly Debates about the Yugoslav Breakup and the Wars in Bosnia and Kosovo*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005; Mile Bjelajac (prir.), *Pisati istoriju Jugoslavije*, Beograd 2007.

² Up. Borisav Jović, *Poslednji dani SFRJ*, Beograd 1995; Borisav Jović, *Lavirint jugoslovenske krize*, Beograd 2010; Veljko Kadijević, *Moje viđenje raspada*, Beograd 1993;

tribunala, uspostavljenog zarad procesuiranja odgovornih za zločine u jugoslovenskim ratovima, ova potraga je preneti i na pravnu ravan. Ovaj pristup je sa jedne strane doprineo ostrašćenostima, ali je sa druge doneo važnu novinu – velika količina dokumenata koja je prikupljena, upotrebljena kao dokazni materijal i predložena javnosti, proširila je prostor za strpljivo rasvetljavanje događaja koji su se smenjivali velikom brzinom u atmosferi tajnosti i manipulacije. Takva heuristička situacija utiče na nijansiranje slike, ne u pravcu umanjivanja bilo čije odgovornosti, već prevladavanja nekih šabloniziranih predstava o važnim fazama raspada Jugoslavije, kojima je ovaj članak posvećen.

Jugoslavija od ekonomske krize do krize sistema

Sužavanje saveznog nivoa vlasti u Jugoslaviji imalo je svoju predisiciju barem od ustavnih promena početom sedamdesetih, koje su ojačale ingerencije republika i status pokrajina, čime je država faktički konfederelizovana u periodu u kojem se suočavala sa nemalim izazovima.³ Titova smrt maja 1980. i neredi na Kosovu godinu dana kasnije bili su ozbiljan indikator nestabilnosti, pojačavane globalnom krizom socijalizma. O krizi se počelo otvoreno govoriti već početkom mandata predsednice Saveznog izvršnog veća Milke Planinc (1982–1986). Da bi se očuvala osetljiva ravnoteža jugoslovenskog samoupravnog socijalizma, problem je formulisan striktno kroz ekonomske pojmove prezaduženosti i pada proizvodnje, rasta nezaposlenosti i inflacije. Usledili su pokušaji da se nađu rešenja kroz različite mere restrikcije i štednje, te stvaranje posebnih komisija koje su kreirale kratkoročne i dugoročne antikrizne programe stabilizacije. Veoma brzo, međutim, čula su se mišljenja da kriza ima sistemski karakter i da zaseca u pitanje ustavnog i političkog ustrojstva Jugoslavije.⁴ Nesuglasice su postale izvor političkih konflikata, kako horizontalnih (među republikama), tako i vertikalnih (između republika i organa Federacije). Situacija se nije bitno

---

Veljko Kadijević, *Protivudar*, Beograd 2010; Janez Drnovšek, *Escape from Hell: The Truth of a President*, Ljubljana 1996; Stjepan Mesić, *Kako smo rušili Jugoslaviju. Politički memoari poslednjeg predsednika Predsjedništva SFRJ*, Zagreb 1992. U ovaj žanr treba uvrstiti i opširne televizijske intervju koje su ostavili Bogić Bogičević, Vasil Tupurkovski, Kiro Gligorov, Veljko Kadijević i Borisav Jović. Naposletku, Borisav Jović, Ante Marković, Milan Kučan i Stjepan Mesić bili su svedoci na suđenju Slobodanu Miloševiću.

³ Up. Jovan Đorđević, *Federalizam, nacija, socijalizam*, Beograd 1971; Edvard Kardelj, *Osnovni uzroci i pravci ustavnih promena*, Beograd 1973; Đorđi Caca, *Socijalistička republika u jugoslovenskoj federaciji*, Beograd 1977, 101–134, 206–260.

⁴ Up. Jovan Mirić, *Sistem i kriza. Prilog kritičkoj analizi ustavnog i političkog sistema Jugoslavije*, Zagreb 1984. Svedočanstvo o šarolikosti pogleda na rešenje krize daju odgovori na anketu o budućnosti zemlje koje je među javnim radnicima prikupio Dušan Bogavac (prir.), *Šta da se radi?*, Beograd 1986.

popravljala tokom mandata drugog Predsedništva nakon Titove smrti (1984–1989), čiji član Raif Dizdarević beleži da je „političko stanje u državi veoma loše, a ekonomska situacija veoma teška (...) Prvi put u istoriji nove Jugoslavije inflacija je u 1987. godini dostigla trocifren broj – 167% (...) Kupovna moć građana opala je za 30–40%. Samo u junu 1988. Godine 62% zaposlenih primala je plate niže od prosječnih u Jugoslaviji. Bili smo tada jedina evropska zemlja sa padom društvenog proizvoda.“⁵ Ovu godinu obeležila je i „antibirokratska revolucija“, odnosno rušenje političkih garnitura na Kosovu i Vojvodini i njihova zamena pristalicama Slobodana Miloševića.⁶ Drugi veliki potres predstavljao je sukob rukovodstva Slovenije sa Jugoslovenskom narodnom armijom oko koncepcije odbrane i odavanja poverljivih dokumenata.⁷ Slovenci se sukobljavaju i sa saveznom vladom, čiju ekonomsku politiku i predlog budžeta ne odobravaju. Na samom izmaku godine ostavku daje predsednik SIV-a Branko Mikulić (1986–1988), da bi predupredio neumitan pad svoje vlade u Saveznoj skupštini SFRJ.

Postupak izbora narednog predsednika SIV-a pokazao je da autoritet saveznog nivoa vlasti slabi dramatičnom brzinom. Niko se nije grabio za posao premijera. U konsultacijama tokom januara 1989, od 23 moguća kandidata najčešće su pominjana imena Slobodana Miloševića i Milana Kučana, ali su obojica bez mnogo premišljanja odbila da napuste pozicije u svojim matičnim republikama.⁸ Tako je predsednik savezne vlade postao Ante Marković, koji se sa istrajnošću posvetio stvaranju i primeni sveobuhvatnog reformskog projekta. Na samom kraju godine Marković u skupštinskom ekspozeu najavljuje unutrašnju konvertibilnost dinara, a čini se da je njegov program uspeo da ukroti inflaciju, zaustavi rast spoljnog duga i uveća devizne rezerve.⁹ Međutim, do tada je kriza već uzela razmere koje su dovodile u pitanje ne samo uspeh ovog programa već i opstanak zemlje. Sužavanje autonomije Kosova, praćeno otporima i štrajkom rudara u Trepči februara 1989, dovelo je do uvođenja vanrednog stanja u toj pokrajini ali i do sukoba srpskog rukovodstva sa slovenačkim, koje se solidarizalo sa štrajkom. Tinjale su i napetosti između vojnog vrha i rukovodstva Slovenije. Sada već niko nije poricao sistemski karakter krize, ali su za njeno rešenje

---

⁵ Raif Dizdarević, *Od smrti Tita do smrti Jugoslavije. Svjedočenja*, Sarajevo 2000, 187.

⁶ Up. Nebojša Vladislavljević, *Serbia's Antibureaucratic Revolution: Milošević, the Fall of Communism and Nationalist Mobilization*. Basingstoke, New York 2008. Svedočanstva aktera u: Bojana Lekić, Zoran Pavić, Siniša Lekić (prir.), *Kako se događao narod: „Antibirokratska revolucija“ 1987–1989*, Beograd 2009.

⁷ Janez Janša, *Premiki. Nastajanje in obramba slovenske države 1988–92*, Ljubljana 1992, 11–23.

⁸ R. Dizdarević, *n. d.*, 321–322.

⁹ Savezno izvršno veće, „Program ekonomske reforme i mere za njegovu realizaciju u 1990. godini“, *Borba*, Specijalno izdanje, Edicija Dokumenti, novembar 1991, 12–14.

nuđena potpuno oprečna rešenja – od centralizacije zemlje (Memorandum SANU) do demokratizacije, dalje decentralizacije, pa i razdruživanja (Nova revija 57). Mogućnost približavanja ovih viđenja partijskom linijom, koja je svojim vidljivim i nevidljivim nitima decenijama premežavala državne institucije, dramatično se sužavala. Savez komunista Jugoslavije (SKJ) odavno je postao konfederacija republičkih i pokrajinskih partija, pa se po tom šavu i pocepao na XIV vanrednom kongresu, 20–22. januara 1990, da se više nikada ne sastavi.¹⁰ Tokom te godine, na severozapadu brže, a na jugoistoku sporije, jugoslovenske republike su različitim tempom uvodile višestranačje i održavale izbore. Indikativna je činjenica da se nije ozbiljno razmišljalo o održavanju izbora na saveznom nivou, što je dodatno umanjilo legitimitet saveznih institucija i njihovu sposobnost da utiču na razvoj krize koja se zaoštravala.

Savezne institucije u vrtlogu krize: erozija i pregrupisanje tokom 1990.

Najvažnija savezna institucija bila je osmočlano Predsedništvo SFRJ, kolektivni šef države. Uprkos podelama, tokom prvog i drugog mandata nakon Titove smrti, činjeni su napori da se u ovom telu odluke donose konsenzusom. Međutim, konstituisanjem trećeg Predsedništva 15. maja 1989, ono postaje talac međurepubličkih nesuglasica, iznad kojih članovi ovog tela nisu hteli, ili nisu mogli da se izdignu, budući da su ih birale republičke i pokrajinske skupštine. U razmiricama su prednjačili slovenački predstavnik Janez Drnovšek, prvi predsednik ovog Predsedništva i Borisav Jović, predstavnik Srbije.¹¹ Predsedništvo naoko preživljava paralizu SKJ, čak u tom periodu upućuje Skupštini SFRJ predlog za pokretanje postupka promene ustava u cilju povećanja funkcionalnosti zemlje.¹² Međutim, u ovom telu se jasno ocrtava tzv. srpski blok, koji na funkciji predsednika Predsedništva od 15. maja 1990 predvodi Borisav Jović, kontrolišući nakon 'antibirokratske revolucije' i promene Ustava SR Srbije predstavnike Vojvodine (Dragutin Zelenović) i Kosova (Rize Sapundžiju), a oslanjajući se i na crnogorskog člana (Nenad Bućin). Sa druge strane, izolovanom Drnov-

---

¹⁰ O toku Kongresa videti: Dejan Jović, *Jugoslavija: država koja je odumrla*, Zagreb 2003, 462–476.

¹¹ Već njihov prvi sastanak, održan 16. maja 1989, pokazao je dubinu krize u kojoj se našla Jugoslavija. Drnovšek je tražio saglasnost Srbije za amnestiju Janeza Janše i aboliciju Azema Vlasija. „Razgovor je pokazao dijapazon problematike koja okupira novoizabranog predsednika Predsedništva: uglavnom kako da se olakša delovanje špijuna, separatista i razbijača Jugoslavije“, utisak je Jovića. – B. Jović, *n. d.*, 9.

¹² Predlog Predsedništva SFRJ da se pristupu promenama Ustava SFRJ od 25. januara 1990, *Borba*, Specijalno izdanje, Edicija Dokumenti, novembar 1991, 5–7.

šku dolazi u pomoć nova politička garnitura u Hrvatskoj, koju je predstavljala Hrvatska demokratska zajednica.¹³ Predvođena Franjom Tuđmanom, oštro se suprotstavljala politici centralizacije Jugoslavije koju su zagovarali armijski vrh i predsednik Srbije Slobodan Milošević, pa tako Sabor Hrvatske opoziva Stipu Šuvara i za člana Predsedništva bira dotadašnjeg hrvatskog premijera, čelnika HDZ-a, Stjepana Mesića. Skupštinu SFRJ sada zasipaju inkompatibilni predlozi ustavne reforme.¹⁴ U procepu između ovih sve nepomirljivijih opcija nalaze se predstavnici Bosne i Hercegovine (Bogić Bogičević) i Makedonije (Vasil Tupurkovski).¹⁵ Konsenzus se raspadao.

Situacija eskalira u opasan sukob krajem leta 1990. i tzv. balvan revolucije, odnosno preuzimanja vlasti hrvatskih Srba u opštinama u kojima su činili većinu. JNA stavlja do znanja da će na tom prostoru zaustaviti svaku 'redarstvenu akciju' hrvatske policije. Istovremeno, hrvatske pozicije klize od predloga za stvaranje konfederacije do uspostavljanja suverene Hrvatske. Pripreme se ubrzano vrše. Do kraja godine donosi se niz novih zakona, uključujući i novi Ustav, 22. decembra 1990, kojim su promenjene osnove državnog i društvenog poretka, ali i uklonjena odredba o konstitutivnosti srpskog naroda, te zamenjeni državni simboli. Istoga dana proglašena je i Srpska autonomna oblast Krajina.¹⁶ Posledično, hrvatsko-srpski odnosi, kao i odnosi između hrvatskih vlasti i vrha Jugoslovenske narodne armije erodiraju do ivice rata. To se itekako osećalo u radu Predsedništva. Stjepan Mesić je imao utisak da su članovi ovog tela „od Srbije i armijskog vrha uporno prisiljavani da vojsku izvedemo na političku scenu, kako bi se spriječio hrvatsko-slovenski prijedlog konfederativnog ugovora i onemogućio nadzor hrvatskih vlasti nad širenjem (iz Srbije potpaljivane) pobune u dijelovima Hrvatske“.¹⁷

Uzajamna prepucavanja u Predsedništvu SFRJ otvorila su vrata razmimoilaženju između ostalih saveznih institucija. Savezno izvršno veće i tim koji je okupio premijer Ante Marković, sa svojom panjugoslovenskom reformskom platformom, nailazili su na otpore i u centralističkom i u kon-

---

¹³ Ona je sa nešto više od 40% osvojenih glasova izborila 205 mesta u Saboru (58%), pa je tako formirala vladu. Ovaj Sabor bira osnivača HDZ-a Franju Tuđmana za predsednika Predsedništva SR Hrvatske 30. maja 1990. Videti u: Ivan Grdešić, Mirjana Kasapović, Ivan Šiber, *Hrvatska u izborima 1990*, Zagreb 1991.

¹⁴ Predloge Srbije, Hrvatske i Slovenije videti u: *Borba*, Specijalno izdanje, Edicija Dokumenti, novembar 1991, 30–34. Izmenjeni ustavi jugoslovenskih republika bili su u protivrečnosti sa saveznim ustavom.

¹⁵ O promenama sastava i načinu izbora članova poslednjeg Predsedništva videti: Kosta Nikolić, Vladimir Petrović (prir.), *Od mira do rata. Dokumenta Predsedništva SFRJ 1991*, Beograd 2011, 16–19.

¹⁶ O napetim prilikama u Hrvatskoj od izbora do donošenja ustava piše Nikica Barić, *Pobuna Srba u Hrvatskoj*, Zagreb 2005, 52–90.

¹⁷ S. Mesić, *n. d.*, ix.

federalističkom taboru. Borisav Jović ide tako daleko da ga napada avgusta 1990. u rubrici „Odjeci i reagovanja“. Koristi pseudonim, ali svi upućeni znaju o kome je reč, čime razlaz postaje javan.¹⁸ Markovićevo zakasnelo nastojanje da formiranjem jugoslovenske stranke uzme učešća u parlamentarnim izborima u Bosni i Hercegovini, Makedoniji i Srbiji nije urodilo velikim plodom. Njegova politička partija – Savez reformskih snaga Jugoslavije, formirana jula 1990. uspela je da okupi impresivna imena iz jugoslovenskog javnog života, ali ne i da pridobije značajniju podršku glasača. Nije mnogo bolje stanje ni u Markovićevoj vladi, u kojoj njegov ekonomski tim (Veselin Vukotić, Živko Pregl, Aleksandar Mitrović i drugi) deluje skladno, ali je sve vidniji njegov razlaz sa ministarstvima sile – saveznim sekretarijatom za unutrašnje poslove, na čijem čelu se nalazi Petar Gračanin, i pre svega saveznim sekretarom za odbranu, generalom Veljkom Kadijevićem. Iako je, u teoriji, Marković mogao da iznudi Kadijevićevu ostavku, taj čin bi bio bez presedana, budući da je sekretar SSNO bio u špicu vojnog rukovodstva.¹⁹ Vrh JNA (Kadijevićev zamenik admiral Stane Brovet i načelnik Generalštaba general Blagoje Adžić) nastupao je koherentno, i uživao podršku penzionisanih ali i dalje uticajnih starešina poput bivšeg saveznog sekretara, admirala Branka Mamule i bivšeg načelnika Generalštaba generala Stevana Mirkovića. Posmatrajući osipanje Varšavskog pakta i transformaciju istočnoevropskih država, a kontrolišući kadar od preko 100.000 regruta i gotovo 80.000 starešina, oni su solidarni u nastojanju da vrata točak istorije unazad. „Za sve je kriv Gorbačov“, vajkao se u februaru 1990. Kadijević, šokiran raspadom SKJ: „Veoma je jeftino prodao ideju socijalizma i komunizma.“²⁰

Istovremeno nastojeći da spasu i Jugoslaviju i socijalizam, generali sa velikom skepsom posmatraju Markovićeve reformski paket, koji deluje suviše prozapadno i pretili da ugrozi položaj vojske, te neprikosnovenu taj-

---

¹⁸ „Moramo ga razobličiti (...) Mnogi u njemu vide nekog spasioca, ali on je običan prevarant i neprijatelj srpskog naroda.“ B. Jović, *n. d.*, 173. O ovoj rubrici, njenoj političkoj funkciji i tekstovima koje je Jović izgleda potpisao pseudonimima Vitimir Pušonjić i Dimitrije Marković, up. Aljoša Mimica, Radina Vučetić, *Vreme kada je narod govorio. Odjeci i reagovanja u Politici, 1988–1991*, Beograd 2008, 25, 198–207.

¹⁹ Odnos Predsedništva, SIV-a i vojnog vrha krajem osamdesetih godina u: K. Nikolić, V. Petrović, *n. d.*, 21–29. O stanju u vrhu JNA tokom kraja Jugoslavije videti Miroslav Hadžić, *Jugoslovenska narodna agonija*, Beograd 2004. O istoj tematici iznutra govori i manje poznata knjiga Dragana Vukušića, *JNA i raspad SFR Jugoslavije. Od čuvara do grobara svoje države*, Stara Pazova 2006. Up. Davor Marjan, *Slom Titove Armije. JNA i raspad Jugoslavije 1987–1992*, Zagreb 2008. Takođe videti dokumentarni film *Srpska verzija raspada JNA*, http://www.youtube.com/watch?v=dn_wShzIhN4 kao i interesantnu debatu u Centru za kulturnu dekontaminaciju, *Uloga JNA u raspadu Jugoslavije*, <https://www.youtube.com/watch?v=oUQGyxpehes>

²⁰ B. Jović, *n. d.*, 108.

nost njenog budžeta. Stoga se, početkom aprila 1990, Kadijević otvoreno distancirao od Markovića, nakon što SIV nije usvojio bezbednosnu procenu Štaba Vrhovne komande usmerenu ka pooštavanju mera za očuvanje integriteta SFRJ: „Poslije te sednice SIV-a definitivno su otpale sve moje, iako tada već vrlo male, iluzije o dobrim jugoslovenskim oprijedljenjima i namjerama Ante Markovića. Poslije toga mnogo puta sam dolazio u iskušenje da napustim tu vladu. O tome sam raspravljao sa mojim saradnicima. Oni su smatrali da to ne bi bilo dobro i nisu se sa tim slagali.“²¹ Generali se neprijateljski postavljaju i prema separatizmu slovenačkog rukovodstva, sa kojim je vrh JNA u sukobu još od afere sa Janezom Janšom i „Mladinom“. Tako dolaze u sve prisniji kontakt sa Slobodanom Miloševićem, prema kojem takođe pokazuju podozrenje, ali i shvatanje da im je u trenutnoj kadrovskoj ponudi politički najbliži. Ovo približavanje dobija novu dimenziju nakon izbora u Hrvatskoj, čije rezultate armija nema nameru da prihvati. Vojska se kuraži, pa tako krajem aprila 1990. Veljko Kadijević zaključuje da je „proces raspada SSSR-a zastao i sigurno neće ići dalje“, pa Borisava Jovića upoznaje sa postojanjem planova za neku vrstu intervencije u Sloveniji i Hrvatskoj u cilju zaustavljanja daljeg rastakanje Jugoslavije.²²

Vojsku doduše razočarava odluka srpskih komunista da promene ime u Socijalističku partiju. Koristeći ugled i sredstva armije, kao i njen jugoslovenski karakter, generali na raspad SKJ reaguju transformisanjem vojne partijske organizacije u stranku pod nazivom Savez komunista – pokret za Jugoslaviju (SK–PJ). U okviru priprema, starešinama JNA je predloženo da se posrtanje Sovjetskog Saveza zaustavlja, a u Jugoslaviji „reafirmišu se i narastaju snage koje su za očuvanje savezne države i njenih institucija.“ Komandantima se nalaže rad u „aktivnostima na omasovljavanju SK–PJ“, tako što će „argumentovano i strpljivo objašnjavati smisao i značaj postojanja SK–PJ (...) i da političkom borbom i akcijom doprinesu SK–PJ u borbi za Jugoslaviju.“²³ Sredinom novembra, u beogradskom Sava centru održava se osnivački kongres partije, a među osnivačima je i Mirjana Marković, Miloševićeva supruga. Ovo približavanje se odražava i u radu na terenu, kroz aktivnosti koje razobličavaju rasulo u bezbednosnom aparatu Jugoslavije. Srpska državna bezbednost počinje na jesen sa infiltracijom ljudi (poput Dragana Vasiljkovića – „kapetana Dragana“) i naoružanja u novoproglašene srpske autonomne oblasti na teritoriji Hrvatske.²⁴ Krajem novembra, hapšenjem Željka Ražnatovića Arkana u Dvoru na Uni, ove

²¹ V. Kadijević, *Moje viđenje raspada*, 109–110.

²² B. Jović, *n. d.*, 140–147.

²³ *Informacija o aktuelnoj situaciji u svetu i našoj zemlji o neposrednim zadacima JNA*, Delo, 31. januar 1991. Faksimil ovog dokumenta u: J. Janša, *n. d.*, 321.

²⁴ Filip Švarm, *Jedinica. Neispričana priča o Crvenim beretkama*, Beograd 2007, 17–27.

operacije prestaju biti tajna. U isto vreme hrvatska policija, uniformisana kao i tajna, radi na naoružavanju Hrvatske spolja u cilju stvaranja sopstvenih oružanih snaga, nastojeći da kompenzuje gubitke izazvane stavljanjem naoružanja hrvatske Teritorijalne odbrane pod kontrolu JNA u maju 1990. Dok oružje tako cirkuliše prostorom Jugoslavije, crvene lampice se pale i van zemlje. Ambasador SAD Voren Cimerman upoznaje saveznog sekretara za inostrane poslove Budimira Lončara sa obaveštajnom procenom CIA iz oktobra 1990, koja je prognozirala da će, ako se nastavi erozija bezbednosne situacije, „Jugoslavija za godinu dana prestati da funkcioniše kao savezna država“.²⁵ Posećuje i Kadijevića, koji njegova upozorenja dočekuje hladno: „Jedno je deklarisanje za jedinstvenu Jugoslaviju, a drugo je stvarni rad.“ Na Cimermanovo isticanje da se zalaže za jedinstvo i demokratiju, Kadijević kaže: „Jedinstvo može bez demokratije, ali na jedan drugi način. Mi se borimo za dobar život i razvoj demokratije na način koji će obezbediti to jedinstvo, a ne da se pod firmom demokratije razbije jedinstvo.“²⁶

Vrh JNA nije sumnjao u svoju pozvanost da odsudno utiče na tok krize, ali je lutao u potrazi za adekvatnim sredstvima i političkom podrškom. Percipirajući novo hrvatsko rukovodstvo kao glavnog protivnika, Uprava bezbednosti SSNO u oktobru 1990. lansira operaciju „Štit“ u cilju suzbijanja uvoza oružja u Hrvatsku, čije je tokove brzo i opsežno dokumentovala. Sa ovim materijalom, koji je implicirao visoke hrvatske rukovodioce, poput ministara odbrane Martina Špegelja i unutrašnjih poslova Josipa Boljkovca, vojni vrh 21. oktobra upoznaje Borisava Jovića, predsednika Predsedništva, ali ne i ostale članove ovog tela.²⁷ Jović nije bio impresioniran ovom konspirativnošću: „Veljko me obaveštava da Hrvati dalje podižu stepen gotovosti radi napada na Armiju. Zatražio sam pismenu informaciju za sve članove Predsedništva. Treba da znaju, da se ne bi iznenadili šta se može dogoditi“, zapisuje u dnevnik.²⁸ Nezadovoljan ovakvom reakcijom, i nevoljan da deli informacije sa telom u kojem sedi i predstavnik Hrvatske, Kadijević na svoju ruku odobrava plan o presecanju kanala uvoza oružja i hapšenju odgovornih. Vojska nije bila slepa za činjenicu da se ne radi o prosto policijskoj akciji, već političkom delovanju čije su implikacije dalekosežne. Plan je podrazumevao hapšenja nakon istupanja u javnost Veljka Kadijevića 2. decembra. „Tek nakon ovoga bi bilo obavešteno Predsedništvo

---

²⁵ B. Jović, *n. d.*, 220; FOIA, CIA, NIE: Yugoslavia Transformed, iii http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/1817859/1990-10-01.pdf

²⁶ Stenogram ovog razgovora u: Veljko Kadijević, *Protivudar*, 191–192. Up. Voren Cimerman, *Poreklo jedne katastrofe. Jugoslavija i njeni rušitelji*, Beograd 2003, 54–59.

²⁷ Aleksandar Vasiljević, „Štit“, *akcija vojne bezbednosti. Dnevničke beleške operativca*, Beograd 2012, 59

²⁸ Borisav Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 258.

SFRJ i javnost o do tada preuzetim merama, a od Predsedništva bi se očekivalo da donese naredbu o raspuštanju i razoružavanju svih paravojnih sastava“. ²⁹ Vojska je izgledala rešena da deluje samostalno.

Događaji su, međutim, krenuli u drugom pravcu. Kadrijević je zaista istupio u javnost, ali se pred sam početak akcije predomislio. ³⁰ Saopštio je Aleksandru Vasiljeviću, zameniku načelnika vojne bezbednosti, „da su u međuvremenu na Štabu odlučili da se nikakve dalje mere ne preduzimaju mimo znanja i verifikacije Predsedništva SFRJ.“ Umesto hapšenja, vojska je sačinila traženu informaciju o naoružavanju za Predsedništvo. Način na koji je ova informacija distribuirana Predsedništvu rečito je govorio o odnosu vojske i njenog kolektivnog vrhovnog komandanta. „Imajući u vidu potrebu preduzimanja mera zaštite naših ključnih izvora angažovanih u akciji, odlučeno je da se informacija ne dostavlja članovima Predsedništva ranije, nego neposredno kada počne sednica.“ ³¹ Ipak, armijskom vrhu se nije dalo da postigne željeni efekat. Informacija je distribuirana 11. decembra 1990, ali je sednica Predsedništva odložena, što zbog odsustva Vasila Tupurkovskog, što zbog želje srpskog bloka da se ova tematika odloži nakon decembarških izbora u Srbiji, koji su učvrstili Miloševićevu vlast. ³² U toku ovih mesec dana kriza dalje eskalira – Milošević zarad predizbornih povećanja plata i penzija vrši monetarni udar u primarnu emisiju novca, čime zadaje težak udarac Markovićevom programu. U Sloveniji se pak 23. decembra održava plebiscit o nezavisnosti. Zaoštrava se i stanje u Hrvatskoj – 4. januara 1991. rukovodstvo SAO Krajine izuzima ovaj prostor iz ingerencija MUP-a Hrvatske, a nekoliko dana docnije hrvatska vlada donosi odluku o potpisivanju izjava o lojalnosti kao preduslovu zadržavanja radnog odnosa u hrvatskoj policiji. Oružje nastavlja da cirkuliše.

Predsedništvo zemlje se na ovaj razvoj događaja osvrće tek na sednici od 9. januara 1991, na kojoj je na osnovu vojne informacije, uz protivljenje Mesića i Drnovšeka i odsustvo Tupurkovskog, donelo *Naredbu o rasformiranju i razoružanju nelegalnih vojnih sastava*, za šta se daje desetodnevni rok. ³³ Umesto da vrati oružje, Hrvatska reaguje ubrzano povećavajući rezervni sastav svoje policije, dajući retroaktivno pokriće paravojnom naoružavanju. Konstatujući da od razoružanja nema ništa, vojna bezbednost

---

²⁹ A. Vasiljević, *n. d.*, 86.

³⁰ Intervju je dat Miroslavu Lazanskom, emitovan televizijski a prenela ga je *Politika*, 3. decembar 1990.

³¹ A. Vasiljević, *n. d.*, 97.

³² B. Jović, *n. d.*, 230. Za Miloševićevu Socijalističku partiju Srbije glasa 49% izašlih na izbore, što joj je po postojećem izbornom zakonu donelo 194 od 250 skupštinskih mesta. Za Miloševića, međutim, glasa čak 65% izašlih na izbore. Up. Vladimir Goati, *Partije i partijski sistem u Srbiji*, Niš 2004, 249.

³³ Naredba Predsedništva je objavljena u: K. Nikolić, V. Petrović, *Od mira do rata*, 59.

takođe reaguje – kreće u hapšenja dva podoficira (Franje Kovača i Vlade Šabarića) i dva civila (Antuna Habijaneca i Đure Dečaka), umešanih u šverc oružja. Glavni protagonisti naoružavanja Hrvatske ostaju nedostupni organima gonjenja, pa je tako „Štab Vrhovne komande 23. januara obavestio javnost da će JNA, ako se na području Hrvatske odmah ne raspuste svi mobilisani sastavi, podići borbenu gotovost jedinica na nivo koji će garantovati sprovođenja na zakonu osnovanog krivičnog postupka i izvršenja sudskih odluka.

Deo jedinica JNA stavljen je u povišen stepen borbene gotovosti. Predsedništvo SFRJ je, ocenjujući političko-bezbednosnu situaciju veoma kritičnom, 25. januara 1991 godine, pozvalo na razgovor rukovodstvo Hrvatske.³⁴ I zaista, Tuđman tog dana sa saradnicima dolazi u Beograd, gde se sreće sa Miloševićem. Istovremeno, u Palati Federacije odvojeno zasedaju Predsedništvo SFRJ i Savezno izvršno veće, ali je tema ista – ocena političko-bezbednosne situacije u zemlji i traženje puta ka njenom prevazi- laženju. Ključni protagonisti jugoslovenske krize nalaze se pod istim krovom, a Borisav Jović zapisuje u dnevnik: „Ovaj bi dan mogao biti preloman za tok događaja u Jugoslaviji.“³⁵

Kafana u Palati Federacije, 25. januar 1991.

Sednicu Predsedništva, u čijem radu su uzeli učešća i premijer Ante Marković i Veljko Kadijević, otvorio je Borisav Jović, predočavajući novu Informaciju SSNO o rastućim napetostima u Hrvatskoj, kao i predlog vojske u kojem se „zahteva od svih učesnika da (1) poštuju zakonitost u sprovođenju krivičnog postupka koji je otpočeo kako bi se odvijao na miru i u skladu sa zakonom; (2) pozove odgovorne činioce da učine sve kako bi se smanjile međunacionalne napetosti i izbeglo neposredno sukobljavanje; (3) naloži JNA da bude spremna da se odmah angažuje ako bi došlo do međunacionalnih sukoba u bilo kom delu Jugoslavije.“³⁶ Jović deluje saglasan sa predloženim merama, te otvara sednicu apelujući na kolege da „delujemo u pravcu stvaranja atmosfere u kojoj će se normalni zakonski postupci za sprovođenje Naredbe Predsedništva odvijati bez incidenata.“ Stjepan Mesić ne pristaje na ovakvo ublaženo oslikavanje situacije. Suprotstavlja se dnevnom redu, videvši u zahtevima vojske „preludij za uvođenje izvanrednog stanja“, već najavljenog delimičnim podizanjem borbene gotovosti JNA.³⁷ Između njih dvojice dolazi do burne razmene:

---

³⁴ V. Kadijević, *Protivudar*, 113.

³⁵ B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 259.

³⁶ Informacija SSNO je objavljena u: K. Nikolić, V. Petrović, *n. d.*, 60.

³⁷ Isto, 62.

BORISAV JOVIĆ: Zašto vam smeta gotovost?

STJEPAN MESIĆ: Pa, sve je u redu, nemam ništa protiv. Vi i dalje idite, idite na još veću gotovost.

BORISAV JOVIĆ: Ali, ona nikoga nije ugrozila, ona se sprema da se brani ako je neko napadne.

STJEPAN MESIĆ: Ja u toj raspravi neću učestvovati. Ako smatrate da još nije dobra gotovost, još povećajte bojevu gotovost.

BORISAV JOVIĆ: Smanjićemo je u meri u kojoj se smanji gotovost vaših oružanih snaga.

STJEPAN MESIĆ: Samo idite. Ja sam smatrao, kada se radi o ovakvim stvarima, da tu moramo imati nekakav konsensus; posebno kada se radi o stvarima koje se dešavaju u jednoj republici. Budući da se ovdje ide na nadglasavanje, nemojte od mene tražiti da učestvujem u toj raspravi. (...) Dignite još i avione u zrak, i rakete – sve, da ne bi slučajno neko odbio da dođe na saslušanje. Najbolje je da helikopterima kružite po gradu“.³⁸

Ne obazirući se na Mesićeve prigovore, Jović nastavlja sednicu, ali mu se suprotstavlja Janez Drnovšek, koji smatra da su predlozi vojske ishitreni: „Naredba ne daje osnova za neku posebnu borbenu gotovost, čak mobilizaciju JNA. Za bilo kakve posebne aktivnosti JNA bila bi potrebna posebna odluka u okviru vanrednog stanja, i u okviru našeg sadašnjeg – postojećeg saveznog zakonodavstva.“³⁹ U svojim sećanjima je zabeležio: „Sednica Predsedništva od 25. januara 1991 je bila apsolutno kritična. Vojno rukovodstvo je zahtevalo razoružanje paravojnih formacija i pripremlilo predlog kako to da se uradi. Sve je bilo upravljeno protiv Hrvatske. Sloveniju su jedva pominjali. Sednica je počela tako da je bilo očigledno da je bila pažljivo pripremljena, kao da je Jović dogovorio scenario sa generalima. Hrvatski predstavnik, Stipe Mesić, je protestovao. Na početku je vatreno govorio, a onda je ućutao. Iz iskustva sam znao da će predlozi JNA biti izglasani ukoliko se sednica zaključi i dođe do glasanja. Sem mene i Mesića, svi bi glasali za. Iako je čitava stvar bila uperena protiv Hrvatske, znao sam da će sa ovakvim predlogom Slovenija biti sledeća na redu. Zato sam uložio sav trud da sprečim Predsedništvo da izglasa ovaj predlog.“⁴⁰

JANEZ DRNOVŠEK: Molim, ja sam tražio reč.

BORISAV JOVIĆ: Bogić se javio, a do sada nije imao reč, dobićeš i ti reč.

JANEZ DRNOVŠEK: Ja sam tražio dva puta.

---

³⁸ Isto, 68.

³⁹ Isto, 65–66.

⁴⁰ J. Drnovšek, *n. d.*, 221.

BORISAV JOVIĆ: Ne možeš ti svaki put da govoriš, iza svakog.

JANEZ DRNOVŠEK: Nemoj tu da vršiš neki teror sada, pogledaj koliko ti govoriš, stalno upadaš u reč drugima, a imaš diskusiju posle svakoga.

BORISAV JOVIĆ: Izvoli.

JANEZ DRNOVŠEK: Ja ne prihvatam tvoj način diskusije.

BORISAV JOVIĆ: I ja tvoj način.

JANEZ DRNOVŠEK: Ti govoriš o nepoštenosti. To je farsa, sve što si govorio je farsa.

BORISAV JOVIĆ: To je moje duboko ubeđenje.

JANEZ DRNOVŠEK: Za tebe je federacija samo u funkciji Srbije i JNA treba da bude u funkciji Srbije.

BORISAV JOVIĆ: Tebi je u funkciji rasturanja.

JANEZ DRNOVŠEK: Uvek štitimo samo interese Srba na Kosovu, u Kninskoj krajini samo štitimo interes Srba.

DRAGUTIN ZELENOVIĆ: To što govoriš je čista svinjarija!

(...)

JANEZ DRNOVŠEK: Nemam ja nikakve obaveze da slušam tebe da višeš.

DRAGUTIN ZELENOVIĆ: Ti si sve to rekao. Ja mogu tebi da kažem da ti radiš u interesu ko zna koga.

JANEZ DRNOVŠEK: Neću više da učestvujem u radu.⁴¹

Drnovšek je naknadno obrazložio svoju strategiju: „U određenom trenutku tokom sednice Predsedništva izazvao sam prekid. Kao i toliko puta ranije, oštro sam se sukobio sa Jovićem i Zelenovićem i napustio sednicu. Zalupio sam vrata, rekavši da napuštam Predsedništvo i odlazim u Ljubljanu gde ću sazvati konferenciju za štampu i sve izneti u javnost“.⁴² Jović bi i dalje neometano nastavio sednicu da se nije oglasio Bogić Bogičević zahtevajući da se omogući pauza tokom koje bi ubedio Drnovšeka da se vrati. Budući da Vasil Tupurkovski nije prisustvovao sednici, bez Drnovške, Mesića i Bogičevića nije bilo moguće doneti bilo kakvu odluku. Jović je ostao bez izbora. Data je pauza, ali ne pre novog okršaja, ovog puta sa premijerom Markovićem:

ANTE MARKOVIĆ: Ja moram, onda, uzeti riječ, samo dvije rečenice. Savezno izvršno vijeće je prekinulo sjednicu zbog mog prisustva ovdje. Ono raspravlja, upravo, političko-sigurnosnu situaciju. Gore čeka 20 i nešto

---

⁴¹ K. Nikolić, V. Petrović, *n. d.*, 75–76.

⁴² J. Drnovšek, *n. d.*, 221.

ljudi nastavak sjednice. Sada su mi javili da su završili tekuća pitanja i dobio sam poruku da svi čekaju.

BORISAV JOVIĆ: Mi tebi nećemo smetati, ni u kom slučaju, da držiš svoju sednicu. Predlažem da ti proceniš – ako je tebi tamo hitnije i važnije, drži svoju sednicu, pa ćemo se međusobno obavještavati o situaciji. Mi smo tebe pozvali sa ciljem da pomogneš i da budeš u toku. Ako imaš tamo obaveze koje se ne mogu odložiti, mi ćemo sarađivati, konsultovati se, pozvati te na kraju ili kako god hoćeš.

ANTE MARKOVIĆ: Ja ne moram, uopće. Dobro, vi ste mene pozvali. Mogu odslušati i otići (...) Ja sam prisutan i htio sam nešto reći. Ti mi ne daš da kažem. Nije to prvi put (...) Dobro, nema veze.

BORISAV JOVIĆ: Nemoj da insceniraš, čoveče.

ANTE MARKOVIĆ: Ništa ja ne insceniram.

BORISAV JOVIĆ: Pa, insceniraš. Evo, dajem ti reč. Izvoli, o temi. Ili tražiš pauzu, ili tražimo pauzu. Bogić je otišao. Dobićeš reč posle pauze, prvi. Ako hoćeš. Možeš i sada, da ga zovemo da se vrati. (...) Započeo si razgovor da ti imaš važnija posla.

DRAGUTIN ZELENOVIĆ: Izvini, Boro. Samo da te tu ispravim. Nije rekao čovek da ima važnija posla. Nego je rekao da ga gore čeka dvadeset ljudi, pa se pita: hoće li pre pauze ili posle, da kaže to što hoće da kaže.

BORISAV JOVIĆ: Pa, nije tim rečima. Ali je objašnjavao važnost toga posla, čak i da je kompleksniji, da je celina. Petnaest minuta pauza. Dobićeš reč odmah iza toga, ako hoćeš. Ili da ih zovemo sada? Meni je svejedno.⁴³

Tokom pauze su pregrupisane snage. Janez Drnovšek piše: „Konsultovao sam se sa Mesićem. Dogovorili smo se da izdržimo i da će morati da dođe Tuđman sa ostatkom hrvatskog rukovodstva. Signalizirao sam da ću se vratiti na sednicu pod tim uslovima. Nakon što smo to prodiskutovali tokom pauze, oni su se složili i ja sam se vratio na sednicu“.⁴⁴ Ante Marković je pak razgovarao sa Kadijevićem: „U mom kabinetu, kad smo bili sami (...) Kadijević je rekao da su oni razradili u Generalštabu cijeli plan o tome kako će pohapsiti Tuđmana i rukovodstvo Slovenije, i da oni imaju sve potrebne pretpostavke, predloge i sve spremno da to mogu napraviti. „Nama treba još politička odluka. Predsjedništvo je nije kadro donijeti“ (...) Kako to nisu mogli dobiti, a sve su drugo spremili, pokušali su preko mene, krivo me procjenjujući.“⁴⁵ Marković saopštava svoje negativno mišljenje o pred-

⁴³ K. Nikolić, V. Petrović, *n. d.*, 77–79.

⁴⁴ J. Drnovšek, *n. d.*, 222.

⁴⁵ Ante Marković, *Moja istina o smrti Jugoslavije*, Danas, Beograd, 13–26. novembar

lozima Kadrijeviću i nalaže mu da ga prenese članovima Predsedništva, a sam odlazi na sednicu Saveznog izvršnog veća.

Taktika odugovlačenja je davala rezultate. Kada je sednica Predsedništva ponovo počela, Mesić je izvestio Predsedništvo da je Tuđman na putu da uzme učešća u radu i takođe je podsetio članove da je Vasil Tupurkovski odsutan sa sednice budući da je zadužen da obiđe ugrožene opštine i sastavi izveštaj o bezbednosnoj situaciji u njima. Kadrijević je kiselo preneo članovima stav Ante Markovića da se ne slaže sa predlogom SSNO, jer premijer smatra da bi se mogao „izazvati suprotan efekat, upravo, povećati međunarodne napetosti (...) Da ne bi bilo nesporazuma, ja sam dužan da kažem da SIV vodi raspravu o tome. Ja sam ovo prenio, nakon što je Marković otišao, kada sam sa njim razgovarao, to je njegov stav.“⁴⁶ Nenad Bućin je reagovao: „Ja, inače, mislim na Markovića kada govorim o SIV-u. Možda je to moja greška, ali u svakom slučaju, ovoga puta sam mislio na njega.“ Kadrijević je bio eksplicitan: „To nije kompliment za nas ostale“. Kada je već uzeo reč, Kadrijević je tu priliku iskoristio da iznese i sopstveni stav. „Možda nikad nije na odmet podsjetiti (...) – u sferi odbrane – insistirao sam na tome da se radi po zakonu (...) Drugo, očekivalo se i pričalo da će vojska izvršiti udar. To već nije povodom ovog slučaja, nego i nekoliko puta pre. Naravno, nikakvog udara nije bilo, niti ga može biti, niti je planiran, niti može biti planiran, niti će biti izveden. Naime, mogu da garantiran – dok sam na ovoj funkciji. Da garantiram – bez obzira šta ko mislio, šta ko planirao i gdje planirao. (...) Prema tome, sve ono što sam ranije rekao – a i sada ponavljam – nikakvih aktivnosti, u odnosu na rušenje bilo koje legalne institucije u ovom društvu, bez obzira kako bilo ko od nas gledao – ovako ili onako, to je druga stvar – nema, neće biti i nije bilo. (...) Sada se postavlja pitanje: zašto je Armija bila prinuđena da podigne borbenu gotovost mirnodopskog ešalona? Cjelokupni istražni postupak, koji će se kroz dalji proces vidjeti, pokazaće šta se sve radilo, da je ona zapravo, bila prinuđena – da ne bi kao noj „nabila glavu u pjesak“ – da preuzima mjere da se obezbjedi. Bio bih sretan, i vjerujem u to, da rukovodstvo Hrvatske – mislim na najuže rukovodstvo, uključujući Stipu, koji ovdje sjedi i govori – ne zna šta se sve planiralo i šta se preduzimalo. To je bio razlog, jer nikakvoj vojsci na svijetu se ne može dozvoliti da je neko uhvati i „podavi“, pobije joj ljude; ili kada se da uzbuna – starešine, pohvataju kuriri; uhvate taoci, žene i djeca. Da li je to tako ili nije, to će pokazati sudski, odnosno istražni postupak. Dakle, radi se o teškim krivičnim djelima oružane pobune, a ne samo o ovome, o čemu mi govorimo. Ako ovo što je napisano u tački 3. ne doprinosi tom smirivanju – nego bi moglo izazvati, naime Predsjedništvo će odlučiti – to je njego-

---

⁴⁶ K. Nikolić, V. Petrović, *n. d.*, 82.

vo pravo, ali što se nas tiče kao predlagača, svaki racionalniji predlog, u tom pogledu, ću podržati. Htio bih samo da kažem, da je i ova formulacija koja je ovdje data, kaže: „Nalaže se Armiji da bude spremna da se odmah angažuje ako bi došlo“... Dakle, da bude spremna, ali ne nalaže joj se od strane Predsedništva da se uključi, nego da bude spremna. Prema tome, odluku donosi Predsedništvo. Armija nije ni predložila, niti će prihvatiti, čak ako bi se zaključilo da ona i njene institucije ocjenjuju je li došlo ili ne, do međunarodnih sukoba.“⁴⁷

Ova mešavina umirujućih stavova i pretnji nije postigla željeni efekat na članove Predsedništva. Marković se u međuvremenu vratio na Predsedništvo: „Prvo, zamolio bih da na sjednicama Predsjedništva imam tretman kao predsjednik Saveznog izvršnog vijeća i da ne govorim ovdje u svoje osobno ime, nego u ime institucije, i da mi se, onda, ne daju nikakve kvalifikacije, da se ne prekida moje izlaganje, nego, ako se s tim ne slaže, može se poslije iznijeti svoje stanovište, bez obzira na to da li to stanovište neko prihvata ili ne prihvata.“⁴⁸ Članovima je preneo jednoglasan zaključak SIV-a da, u svetlu zabrinutosti Evropske zajednice oko podizanja borbene gotovosti. Bogić Bogićević je predložio da umesto usvajanja vojnih predloga „daju izjave predsjednik i potpredsjednik Predsjedništva SFRJ, da se obrate građanima, da stišaju strasti, da nema potrebe za uznemirenost, da nema potrebe za sutrašnje demonstracije i da daju obećanje da će se naoružanje koje se nalazi kod ljudi vratiti u skladišta, tamo gdje im je mjesto.“⁴⁹ Sve u svemu, podrška za predloge armijskog vrha se topila, čak i u okviru „srpskog bloka“. Oglasio se i Riza Sapundžiju koji se založio za preformulisanje treće tačke predloga SSNO, sa čim se čak i Nenad Bućin saglasio, osvrćući se na ton dotadašnje rasprave: „Ako ćemo ovako diskutovati, onda to nema svrhe, ovo je onda kafana, a ne Predsedništvo.“⁵⁰

Oružje, laži i video-trake

Vojska je imala još jedan adut. Rasprava na Predsedništvu je trajala još neko vreme, a onda je sednica prekinuta kada je „neko došao i hrvatskim funkcionerima rekao da se prikazuje neki film koji bi trebalo oni da vide. Oni su zahtevali prekid sednice tako da smo načinili pauzu“.⁵¹ Članovi su se povukli u različite prostorije da pogledaju Drugi dnevnik RTB-a, na kojem je najavljen i insertovan, a odmah ako njega i prikazan prikazan

---

⁴⁷ Isto, 82–85.

⁴⁸ Isto, 86.

⁴⁹ Isto, 82.

⁵⁰ Isto, 69.

⁵¹ B. Jović, *Politički lavirint devedesetih*, 64.

dokumentarni film, naslovljen *Šta je istina o naoružavanju terorističkih formacija HDZ-a u Hrvatskoj?*, čiji je autor bila Informativna služba Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu u produkciji vojnog filmskog centra „Zastava filma“. ⁵² Protagonista ovog dokumentarnog kolaža bio je penzionisani general JNA Martin Špegelj, ministar odbrane u hrvatskoj vladi, koji je snimljen u privatnom stanu kako objašnjava saradnicima koja će biti metodologija obračuna sa starešinama JNA ako i kada počne oružani sukob. Osim snimka Špegeljevih razgovora, ovaj kolažni materijal je obilovao snimcima ilegalnog uvoza šlepera sa mađarske granice. Video-zapisi su presecani zvučnim snimcima iz obraćanja Franje Tuđmana i Josipa Boljkovca, hrvatskog ministra unutrašnjih poslova, dok je za nosioce uvoza naoružanja označen niz osoba iz vrha hrvatskog bezbednosnog aparata – Marijan Balban, Ilija Dodig, Željko Tomljenović i Josip Perković. Služba za informisanje javnosti SSNO je završila emitovanje upozorenjem: „Prikazan je samo deo iz obilja materijala koji svjedoči o putevima naoružavanja šovinističkih formacija HDZ-a i pravoj prirodi istaknutih čelnika vladajuće stranke, koji se spremaju za masovni teror nad građanima Jugoslavije.“ Takođe je preneto saopštenje SSNO: „U toku 24. i 25. januara 1991. godine organi krivičnog gonjenja u Jugoslovenskoj narodnoj armiji lišili su slobode više lica za koje se osnovano sumnja da su neposredno učestvovali u organizovanju i naoružavanju ilegalnih paravojnih organizacija na teritoriji Republike Hrvatske i da su pripremali diverzantsko-terorističke akcije i napade na pripadnike Jugoslovenske narodne armije, članove njihovih porodica i vojne objekte, odnosno da su pripremali oružanu pobunu. U sutrašnjem specijalnom izdanju „Narodna armija“ na 52 strane donosi dokumentarna i autentična svedočanstva o tome kako su naoružane terorističke formacije HDZ-a u Hrvatskoj. U specijalnom izdanju osvetljena je istina o ulozi i odgovornosti hrvatskog vrhovništva u stvaranju terorističkih odreda na tlu Hrvatske, kao i dokazi o mešanju nekih naših suseda i drugih zemalja u unutrašnje poslove Jugoslavije.“ Spikerka je završila umilnim tonom: „Pratili ste specijalnu emisiju Televizije Beograd o tome šta je istina o naoružavanju terorističkih formacija Hrvatske demokratske zajednice u Hrvatskoj. Dragi gledaoci, prijatno i do viđenja.“⁵³

---

⁵² *Šta je istina o naoružavanju terorističkih formacija HDZ-a u Hrvatskoj?*. <http://www.youtube.com/watch?v=0D2zTSbEg6k> Transkript ove emisije reprodukovan je u: Kosta Nikolić, Vladimir Petrović (prir.), *n. d.*, 88–98. O načinu nastanka ovog materijala svedočio je pred Haškim tribunalom general Aleksandar Vasiljević, koji je rukovodio tom operacijom. *Suđenje Slobodanu Miloševiću*, Fond za humanitarno pravo, Beograd 2006, knj. 31, 457–461, 592–594. O toj tematici je napisao i knjigu sećanja. Up. Aleksandar Vasiljević, „Štit“, *akcija vojne bezbednosti. Dnevničke beleške operativca*, Beograd 2012.

⁵³ K. Nikolić, V. Petrović, *n. d.*, 97–8.

Nažalost, još uvek nisu dostupni, a možda nisu ni vođeni zapisnici sa nastavka sednice Predsedništva, ali nije teško dokučiti kako je ova projekcija odjeknula u Palati Federacije. Drnovšek piše sledeće: „Tuđman i njegova pratnja su stigli oko 8 uveče i skupili su se u mojoj kancelariji: Predsednik Tuđman, sa kojim je bio premijer Manolić, predsednik Sabora Domljan i šef Tuđmanovog ureda, Šarinić. Slučajnost je htela da je baš dok su se okupljali u mojoj kancelariji i dok sam im ukratko govorio šta se dogodilo, na televiziji počelo puštanje filma o Špegelju i krijumčarenju oružja u Hrvatsku. Ono o čemu je govorio general Kadijević na Predsedništvu par sati ranije je sada pokazivao na beogradskoj televiziji. Sada je bilo jasnije da je cela stvar bila planirana i orkestrirana. Predsedništvo je trebalo da usvoji zaključak popodne, a vojska bi verovatno počela da ih izvršava u Zagrebu odmah uveče, pripremili bi javnost pokazivanjem filma o ovim velikim izdajnicima i o krijumčarenju oružja.“⁵⁴ Takvo tumačenje je dominiralo i u Hrvatskoj, gde je ostatak rukovodstva zasedao i očekivao kako hapšenje predsednika i premijera u Beogradu, tako i vojno preuzimanje kontrole nad Zagrebom.⁵⁵

Događaji se, međutim, razvijaju u drugom pravcu. Tuđman i Manolić se pridružuju sednici Predsedništva, koja je nastavljena do duboko u noć. Atmosfera je bila napeta. Borisav Jović se seća: „Ja sam znao da će taj film biti prikazan. Oni su bili totalno zbunjeni i nisu mogli prosto svojim očima da veruju da je u kancelarijama u kojima su se oni dogovarali kako je sve to moglo da se snimi. Bili su potpuno zgranjeni i odjednom su rekli da je to čista montaža sa kojom se želi srušiti hrvatska vlast, a u stvari su uhvaćeni na delu (...) Mesić je rekao da je sve to izmišljeno. (...) Pozvan je Tuđman i oni su posle duge diskusije, cele noći, pristali nanovo da razoružaju svoju rezervnu miliciju, pod uslovom da i vojska skine svoju bojevu gotovost. To je bio rezultat te noći. Cele noći je bila drama, svak svakoga je optuživao (...) Taj kompromis je na kraju prosto isplivao na površinu kao neko moguće rešenje – umorili se borci“.⁵⁶ Kompromis je formulisan kroz saopštenje Predsedništva: „Detaljna analiza uzroka koji su doveli do međusobnog nepoverenja i podozrenja i napetosti pokazala je da ne postoje razlozi koji bi opravdali izazivanje ovakve međunacionalne napetosti i zategnutosti u Republici Hrvatskoj i između organa Republike Hrvatske i Federacije. Postignuta je potpuna saglasnost da se preduzmu mere koje će tu napetost smanjiti. U tom duhu, dogovoreno je da se 26. januara ove godine do 12 časova izvrši demobilizacija rezervnog sastava milicije u Hrvatskoj i istovremeno stepen borbene gotovosti jedinica JNA prevede u redovne

⁵⁴ J. Drnovšek, *n. d.*, 223.

⁵⁵ Davorin Rudolf, *Rat koji nismo htjeli. Hrvatska 1991*, Zagreb 1999, 147.

⁵⁶ B. Jović, *Politički lavirint devedesetih*, 64–65.

mirnodopske uslove. Na taj način će se stvoriti uslovi za potpuno normalno odvijanje života i otklanjanja svake međunacionalne konfrontacije. Zajednički je zaključak da se time stvaraju uslovi da se dalje vodi istražni postupak predviđen zakonom. Dogovoreno je takođe da će vojnopravosudni organi u vođenju istražnog i sudskog postupka sarađivati sa nadležnim organima.⁵⁷

Kao što se moglo i očekivati, ovaj je kompromis svako video na svoj način. Po Veljku Kadijeviću, „na tom sastanku je dogovoreno i zaključeno da se 26. januara do 12 časova izvrši demobilizacija rezervnog sastava milicije u Hrvatskoj i istovremeno stepen borbene gotovosti JNA dovede u redovno stanje, kao i da vojnopravosudni organi nastave istražni i sudski postupak bez ometanja. Sastanak je trajao do kasno u noć. Hrvatska strana je bila neuobičajeno kooperativna u prihvatanju stavova Predsedništva SFRJ i reklo bi se spremna da žrtvuje neke izvršioce krivičnih dela. Uskoro je, međutim, došlo do obrta u hrvatskom stavu“.⁵⁸ Janez Drnovšek je situaciju video drugačije: „Kada se sednica nastavila, zajedno sa hrvatskim rukovodstvom i uz podršku Markovića, uspeli smo posle burne debate da smirimo situaciju. Čak je i drugim članovima Predsedništva postalo jasno da ovo nije pitanje neke akademske rezolucije Predsedništva, nego vojne intervencije, i naposljetku smo, uprkos protivljenju i podizanju tenzije od strane srpskog bloka u Predsedništvu, uspeli da zaključimo sednicu sa nekom vrstom kompromisne rezolucije – javne izjave koja u praksi nije značila baš ništa. Vojska nije dobila mandat da interveniše u Hrvatskoj, da razoruža paravojne formacije ili da uradi bilo šta što je predložila. Sednica se završila oko ponoći.“⁵⁹ Rukovodstva su se razišla, a jugoslovenska javnost ostala zapanjena filmom koji je videla. Niko nije znao šta sledi dalje.

Stanje nakon sednice, koje se moglo primeniti i na opšte odnose unutar saveznog vrha i republičkih rukovodstava, sumirao je Borisav Jović: „Niko nikome ništa nije poverovao“.⁶⁰ Hrvatsko rukovodstvo je iz Beograda otišlo uvereno da je za dlaku izbegnut vojni udar. Onoga momenta kada se našao u Zagrebu, Tuđman je „izjavio da smo bili na rubu građanskog rata, vojska je bila mobilizirana, ali je hrvatska politika, razborita i odlučna, još jednom pobijedila.“⁶¹ Poručio je hrvatskom narodu „da može mirno da spava“, a sutradan su masovne demonstracije podrške u Zagrebu razvejale iluzije vojnog rukovodstva da će prikazivanje dokumentarnog filma oslabiti pozicije hrvatskog rukovodstva. Film se odbacuje kao vešta montaža, traži

---

⁵⁷ B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 261.

⁵⁸ V. Kadijević, *Moje viđenje raspada*, 114.

⁵⁹ J. Drnovšek, *n. d.*, 223.

⁶⁰ B. Jović, *n. d.*, 261.

⁶¹ Davorin Rudolf, *Rat koji nismo htjeli. Hrvatska 1991*, Zagreb 1999, 147.

se međunarodna ekspertiza radi utvrđivanja autentičnosti snimka, a i sam Špegelj istupa u javnosti sa tvrdnjom da u njemu ima „laži, istina i poluistina“, a zatim nestaje ispod radara i ne odaziva se sudskom pozivu.⁶² U odsustvu hapšenja rukovodilaca koji su pomenuti u video-snimku, presuđivali su im srpski mediji. Tako *Politika* od 27. januara na prvoj strani upozorava: „Rezervisti raspušteni, oružje se još ne vraća“, a naslovnicom od 30. januara podseća: „Uvoz oružja bio po nalogu vlade“. Najavljuje se i novi feljton „Kome smetaju Srbi u Hrvatskoj“, s podnaslovom „San o velikoj Hrvatskoj do Drine, Zemuna i Crnoj Gori kao njenom privesku“. U istom broju Milorad Vučelić upozorava: „Moramo se do kraja i bez iluzija i samoobmana suočiti sa činjenicom da se u Hrvatskoj, među Hrvatima, do sada nije našao niko ko bi izrekao bar jednu jedinu reč osude javnim planerima 'kasapljenja' i novog ustaškog genocida nad Srbima i svim drugim nepoćudnim. To do sada nije uradio ni jedan hrvatski intelektualac ni književnik, nijedno društvo ili udruženje, niko od poslenika javne reči, niko od ugleda i autoriteta, nijedan propagandista, a ni katolička crkva. Hrvatska, dakle, ponovo ćuti...“.⁶³ Na istu tematiku još su dramatičnije naslovnice „Ekspresa“: „Spremali pokolj“ (26. januar), „Hteli da poteče krv“ i „Puške (ne) vraćaju“ (27. januar). *Večernje novosti* od 27. januara posvećuju dokumentarnom filmu gotovo ceo broj u tekstu pod nazivom „Plan za teror bez milosti“, a sa njihovom naslovnicom dva dana kasnije dominira pitanje: „Zar je Špegelj na slobodi?“.⁶⁴ Jedni su se pitali zašto je film pušten, a drugi zašto se na njemu stalo?

Pat

Više od dvadeset godina kasnije, sudeći po komentaru Miloša Vasića na okruglom stolu održanom 2012, pitanje je i dalje na stolu: „I na kraju su proizveli taj jedan krajnje čudan film (...) To je jedna stvar koja je meni ostala apsolutno nerazjašnjena do dana današnjeg.“⁶⁵ Odgovoru je moguće približiti se napuštanjem šabloniziranih predstava o 'rušiteljima' i 'braniteljima' Jugoslavije. U uvodnom delu ovog članka potcrtana je kompleksnog

⁶² Špegeljjev demanti, transkript okruglog stola o dokumentarcu i povezan materijal objavljen je u: Slaven Letica, Mario Nobilo (prir.), *JNA. Rat protiv Hrvatske. Scenarij vojnog udara u Hrvatskoj i metode specijalnog rata u njegovoj pripremi*. Posebna izdanja „Globusa“, Zagreb 1991, 31–40.

⁶³ *Politika*, 27. januar 1991, 1; Milorad Vučelić, Kraj iluzija, *Politika*, 30. januar 1991, 1, 9.

⁶⁴ *Politika ekspres*, 26. januar 1991, 1; 27. januar 1991, 1; *Večernje novosti*, 27. januar 1991, 1–7, 12–13; 29. januar, 1.

⁶⁵ *Uloga JNA u raspadu Jugoslavije*, 1:59:40 <https://www.youtube.com/watch?v=oUQGyxpehes>,

rasporeda snaga u SFRJ i njihove dinamične preraspodele tokom 1990, bez koje nije moguće razumeti konkretne događaje, pa ni ovaj. Na vlast u Sloveniji i Hrvatskoj su došle nove grupacije, ali se ne manje dramatičan, mada postepen obrt dogodio u razmišljanju i delanju srpskog rukovodstva. Nakon neuspeha u nametanju svoje volje na XIV kongresu SKJ, Miloševićeva grupa napušta koncept recentralizacije Jugoslavije, miri se sa opcijom „skraćanja“, pa i ubrzava odlazak Slovenije, a svoju pažnju usmerava na sticanje političke kontrole nad ostatkom zemlje. Budući da sam Milošević iza sebe nije ostavio mnogo pisanih tragova, nije moguće pratiti ovu evoluciju u detaljima, ali već 28. juna 1990. novi koncept dobija obrise: „Razgovor sa Slobodanom Miloševićem o stanju u zemlji i Srbiji. On se slaže sa idejom o 'izbacivanju' Slovenije i Hrvatske, ali me pita da li vojska hoće da izvrši takvo naređenje.“⁶⁶ Da bi obezbedilo podršku JNA, srpsko rukovodstvo se i dalje deklarativno zalaže za jedinstvenu i čvrstu Jugoslaviju, ali u praksi radi na njenom podrivanju sa ne manje energije od slovenačkog i hrvatskog. Deklarisanje za jedinstvenost zemlje ima i drugu funkciju – izolovanje vojske od drugog potencijalnog partnera, Ante Markovića. On je hladnokrvno primio raspad SKJ, jasno stavivši do znanja da se zalaže za očuvanje zemlje, ali ne i sistema. Vojni vrh, koji je nameravao da sačuva oba, automatski ga je otpisao, na oduševljenje Miloševićeve grupe.⁶⁷ Od tada, vojska traži politički oslonac za svoj konzervativni jugoslovenski projekat nasuprot Markovićevom reformskom. I vojska i Marković osnivaju političke partije, ali na izborima ni SRSJ ni SK–PJ ne uspevaju da ostvare pomena vredne uspehe. Marković stoga ostaje sve više izolovan, a vojska traži partnere u zemlji na jedinom mestu na kojem ih može i naći – u rukovodstvima Srbije i Crne Gore, sačinjenim od nereformisanih i tek u poslednji čas preimenovanih komunista.

Ova saradnja, međutim, bila je daleko od idilične. Nijedna strana nije imala iluzija. Kadrijević je znao da je „bitna razlika je u tome što smo mi početno čvrsto branili poziciju Jugoslavije, a oni Srbije.“⁶⁸ Dolazak HDZ i Tuđmana na vlast zbližio je Miloševića i vojni vrh, ali je JNA i dalje u prvi plan stavljala očuvanje teritorijalne celovitosti čitave Jugoslavije i rušenje antikomunističkih režima, a ne presecanje hrvatske teritorije i očuvanje Miloševićevog režima u nekakvoj skraćenoj Jugoslaviji. „Generali još uvek imaju opsesije o jedinstvu Jugoslavije, ovakva kakva je, bez sloge i bez budućnosti“, piše Borisav Jović oktobra 1990.⁶⁹ Otud i odsustvo entuzijaz-

---

⁶⁶ B. Jović, *n. d.*, 161.

⁶⁷ „Dobro je da je Veljko već jednom 'pročitao' Antu Markovića. Stalno je bio pod opsesijom da se Ante bori za očuvanje Jugoslavije.“ B. Jović, *n. d.*, 118 (22. februar 1990).

⁶⁸ V. Kadrijević, *Kontraudar*, 115–116.

⁶⁹ B. Jović, *n. d.*, 201.

ma kod njega i kod Miloševića za podršku vojnom udaru na prostoru čitave Jugoslavije. To vojno rešenje bi značilo *de facto* okupaciju Slovenije i Hrvatske, ali i marginalizaciju civilnih vlasti, uključujući srpsko rukovodstvo. Zato Jović i odlaže sednice Predsedništva posvećene problemu naoružavanja, a Kadijevića podstiče na medijska istupanja u decembru koja snaže Miloševićevu poziciju na predstojećim izborima. Sa izbornom pobedom iza sebe, Milošević i dalje ne želi da armijskom vrhu dâ odrešene ruke, i dok se kriza oko naoružavanja bliži vrhuncu, razlike u pristupu izbijaju u prvi plan. Srpsko rukovodstvo se zalaže za „varijantu da ih preko noći „odsečemo“ od Jugoslavije, pa nek idu u 'Evropu', ali vojska to ne prihvata (...) Veljko zastupa tezu beskompromisnog nastupa do totalnog sloma njihove vlasti (...) Očigledna je razlika u stavovima vojske i nas iz Srbije. Vojska je za slamanje hrvatske vlasti, a mi smo za zaštitu srpskog stanovništva u Krajinu, ali to za sada mnogo ne potenciram“, piše Jović, koga 17. januara posećuje Cimerman i prenosi stav SAD da bi „upotreba sile u rešavanju ovog problema dovela do ozbiljnih sukoba.“⁷⁰ Ukrštanjem ovih spoljnih i unutrašnjih faktora pronalazi se 19. januara zajedničko tle između 'branitelja' Jugoslavije, o kojem u dnevniku uredno referiše Borisav Jović: „Veljko, Adžić i ja postigli smo sporazum u sledećem: Nama ne odgovara radikalna varijanta sukoba sa narodom i prisilno obaranje vlasti, jer ne vidimo dobru perspektivu izlaska iz te situacije. Više nam odgovara varijanta onemogućavanja, slabljenja i kompromitovanja sadašnje HDZ vlasti, sa što manjim sukobom sa narodom (...) Preduzeće se sve što je potrebno da se diskredituje hrvatska vlast usled nelegalnog naoružavanja i antijugoslovenske politike.“⁷¹

Izraz ovog kompromisa bila je burna, haotična sednica Predsedništva krunisana šokantnim puštanjem dokumentarnog filma, koji vojni vrh smatra velikim uspehom. Informacija Političke uprave SSNO, distribuirana starešinama 25. januara, isticala je da je „Jugoslavija, doduše uz visoku cijenu, odolela prvom udaru i valu antikomunističke histerije. Zadržani su realni izgledi za očuvanje zemlje kao federativne i socijalističke zajednice (...) Donošenjem Naredbe Predsjedništva SFRJ izvršenje tog zadatka počelo je povoljno, posebno sa stajališta afirmacije društvenog ugleda JNA. Javnost se na najkonkretniji način time upoznaje s našim čvrstim opredeljenjima (...) Usporedo se svi moramo zalagati u konstituiranju i osposobljavanju Saveza komunista – pokreta za Jugoslaviju.“⁷² Dok se vojska uzdala u pad Tuđmanovog režima kroz povećanja neposrednog pritiska na hrvatsko

⁷⁰ Isto, 257, 249; V. Cimerman, *n. d.*, 65. Ova intervencija je bila u vezi sa indirektnim podacima da je vojni vrh sredinom januara planirao širi krug hapšenja, koji je uključivao i članove slovenačkog (Janša, Bačvar) a ne samo hrvatskog rukovodstva. S. Letica, M. Nobilo, *n. d.*, 58–59.

⁷¹ B. Jović, *n. d.*, 255

⁷² *Delo*, 31. januar 1991.

rukovodstvo za razoružavanje rezervne policije, a sa posrednim ciljem potpunog delegitimisanja hrvatskih vlasti, Milošević je ispravnije procenio da će ovaj medijski ispad samo produbiti srpsko-hrvatske antagonizme i doprineti postepenom prevođenju jugoslovenskih oružanih snaga na njegove pozicije. Po završetku ove sednice te pozicije otkrio je Borisavu Joviću: „Kad vojska jednom 'pokrije' srpske teritorije u Hrvatskoj mi se više ne bojimo raspleta jugoslovenske krize. Bez toga ništa. Nama drugačiji tok događaja ne odgovara.“ Jović je bio skeptičan: „Bar on u to veruje. Slobodan se još drži onoga što je moglo donedavno, ali vojska nije htela – da ih 'odsećemo' od Jugoslavije, ali sada to nije moguće – rat bi buknuo po celoj dubini Slovenije i Hrvatske. JNA je svugde u dubinama tih republika, nije se blagovremeno povukla na nove položaje.“⁷³ Milošević, međutim, misli da ima načina da ostvari taj cilj. Još 24. januara susreće se sa članovima slovenačkog rukovodstva, Milanom Kučanom i otvara mogućnost srpskog pristanka na istupanje Slovenije iz federacije.⁷⁴ Dan kasnije, dok besni rasprava u Palati Federacije, kod Miloševića sedi Tuđman, samo nekoliko sati pred puštanje dokumentarnog filma. Konspirativniji od ostalih, nisu ostavili pisanih tragova, ali su naoko nepomirljivi protivnici otvorili kanal za dalju komunikaciju, koju ne osujećuje srpsko-hrvatski propagandni rat. Štaviše, sejanje straha jačalo je nacionalizam, a time i Tuđmanove i Miloševićeve pozicije, smanjivalo manevarski prostor vojsci, potpuno marginalizovalo SIV, a ostale savezne institucije, poput Skupštine i Predsedništva SFRJ, uterivalo u dalju disfunkciju. Tako je nastupio pat, jer je za rat još uvek bilo prerano.

Vladimir Petrović

DISINTEGRATION OF SFRY: FROM CRISIS TO PARALYSIS

Summary

The article is scrutinizing stages of disintegration of SFRY, from the crisis which characterized the 80s to erosion heralded with the disintegration of LCY and realignment of political players during 1990. The collision between leaderships of republics, which produced divisions within the state Presidency, as well as collision between the Presidency, Federal Executive Council and the military is traced through the failed attempts to stop the erosion of the security situation in Yugoslavia at the end of 1990 and beginning of 1991. Through the documents, media sources and the memories of participants, the article analyses activity and mutual relations of key actors in the period of deepening of Yugoslav crisis in the direction of paralysis and violent disintegration of the state.

⁷³ B. Jović, *n. d.*, 262. (26. januar 1991).

⁷⁴ *Suđenje Slobodanu Miloševiću*, svedok Milan Kučan, Fond za humanitarni pravo, Beograd 2006, knj. 35, 250.